

Skaidrojumi. Viedokļi

Par Uzņēmumu reģistrā reģistrējamajiem nodrošinājuma līdzekļiem

Prakse, statistika un informācija

Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

Nebūtu pieļaujams lēmumos un rīkojumos par nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu gribu izteikt tik neskaidri, ka nav saprotams, ko nodrošinājuma līdzekļa piemērotājs precīzi vēlas.

Mg.iur. INDRA AUŽELE,
Uzņēmumu reģistra Juridiskās nodaļas vadītāja vietiece

Saskaņā ar likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 4. panta 3. punktu, lai nodrošinātu savu funkciju izpildi, Uzņēmumu reģistrs (turpmāk – UR) reģistrē kompetentu iestāžu vai amatpersonu lēmumus un rīkojumus, ar kuriem piemērots nodrošinājuma līdzeklis.

Uzņēmumu reģistra valsts notārs lēmuma pieņemšanai vidēji var veltīt 15 minūtes. No tām septiņas minūtes tiek izmantotas tieši saņemto dokumentu un tajos ietvertās informācijas pārbaudei. Tādēļ ir ļoti svarīgi UR iesniegtos dokumentus noformēt tā, lai valsts notāram nerastos šaubas. Valsts notārs ir tikai cilvēks un var kļūdīties, dienā izskatot milzum daudz dokumentu, tāpēc privātpersonai pastāv apstrīdēšanas iespēja UR galvenajam valsts notāram un pēc tam pārsūdzības iespēja administratīvajā tiesā.

UR dotajam uzdevumam ir jābūt nepārprotamam – tādā, lai UR valsts notārs bez padziļinātas analīzes varētu secināt veicamās darbības. Likumdevēja mērķis nav bijis uzlikt valsts notāram par pienākumu īsā laikā veikt padziļinātu analīzi un iesniegtajos dokumentos ietvertās informācijas interpretāciju. Iesniegtajos dokumentos dotajam rīkojumam UR par nodrošinājuma līdzekļa reģistrēšanu ir jābūt skaidri izteiktam un precīzi formulētam. Tomēr dažkārt praksē UR tiek saņemti tādi lēmumi/rīkojumi par nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu, kuri neatbilst normatīvo aktu prasībām. Līdz ar to uz šādu lēmumu/rīkojumu pamata UR nevar reģistrēt nodrošinājuma līdzekli. Tādējādi pats nodrošinājuma līdzekļa piemērotājs ir spiests zaudēt laiku un atkārtoti iesniegt jau izlabotu lēmumu/rīkojumu.

Tāpat joprojām atsevišķos gadījumos tiek piemēroti prasības nodrošinājuma līdzekļi, kuri ir pretrunā prasības nodrošinājuma līdzekļa jēgai. UR nav tiesību vērtēt piemērotos prasības nodrošinājuma līdzekļus atbilstoši to jēgai un mērķim, bet gan tikai reģistrēt tos, kaut arī būtu redzams, ka tie nevar attaisnot uz tiem liktās cerības. UR valsts notārs nevar arī prezumēt, kāds ir bijis konkrētā nodrošinājuma līdzekļa mērķis. Piemēram, UR tika saņemts zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums – aizliegums veikt jebkādas darbības ar personai piederošajām kapitāla daļām. Pēc nodrošinājuma līdzekļa reģistrācijas UR tika saņemts sabiedrības ar ierobežotu atbildību pieteikums pamatkapitāla palielināšanai, un tas tika palielināts. Zvērināts tiesu izpildītājs uzskatīja, ka viņa rīkojums ir pārkāpts, un iesniegumā UR norādīja: lai gan nav lūdzis piemērot aizliegumu palielināt sabiedrības ar ierobežotu atbildību pamatkapitālu, tomēr uzskata, ka UR vajadzēja uzlikt aizliegumu palielināt pamatkapitālu, jo viņš tomēr gribējis aizliegt šādu darbību. Līdz ar to nebūtu pieļaujams lēmumos/rīkojumos par nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu gribu izteikt tik neskaidri, ka nav saprotams, ko nodrošinājuma līdzekļa piemērotājs precīzi vēlas. Tāpat UR valsts notāru darbu sarežģī arī nodrošinājumu līdzekļu piemērotāji, kuri, nodarbojoties ar vārdu jaunradi, izveido terminus, no kuriem nav saprotams, ko tie aizliedz vai atļauj.

Lai veicinātu pareizāku nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu, UR ir apkopojis statistikas datus par piemērotajiem nodrošinājuma līdzekļiem kopš 2008. gada pēc to piemērotajiem, kā arī fiksējis biežāk konstatētās kļūdas un nepilnības, kas konstatētas lēmumos/rikojumos par nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu.

Tiesa

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 137. panta pirmo daļu, ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, tiesa vai tiesnesis pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par prasības nodrošināšanu. Pieteikumā par prasības nodrošināšanu norādāms prasības nodrošinājuma līdzeklis. 2008. gadā tiesas piemērojušas 120 nodrošinājuma līdzekļus, 2009. gadā – 241, 2010. gadā – 223, bet 2011. gada pirmajā pusgadā – 43.

Prasības nodrošinājuma līdzekļu veidi, ko var piemērot tiesa, noteikti Civilprocesa likuma 138. panta pirmajā daļā. Attiecībā uz UR piemērojami Civilprocesa likuma 138. panta pirmās daļas 1., 2. un 5. punktā minētie prasības nodrošinājuma līdzekļi – atbildētājam piederošas kustamas mantas un skaidras naudas apķīlāšana, aizlieguma atzīmes ierakstīšana attiecīgās kustamas mantas reģistrā vai citā publiskā reģistrā un aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības. Lielākoties tiesas piemēro dažādus aizliegumus, tomēr atsevišķos gadījumos kā nodrošinājuma līdzeklis tiek piemērota arī mantas apķīlāšana.

Ik pa laikam tiek konstatēti gadījumi, ka tiesa, taisot lēmumu, pieļauj pārrakstīšanās kļūdas vai arī neskaidri formulē lēmuma nolemjošo daļu. Tā, piemēram, UR tika saņemts tiesas lēmuma noraksts par aizliegumu veikt jebkādas darbības ar sabiedrības ar ierobežotu atbildību kapitāla daļām. Tiesas lēmumā norādīta sabiedrības firma un citas sabiedrības reģistrācijas numurs. UR valsts notārs konstatēja, ka lēmuma nolemjošajā daļā pieļauta pārrakstīšanās kļūda, un atteica reģistrēt nodrošinājuma līdzekli, jo nebija iespējams konstatēt, kuras sabiedrības lietā lēmums ir pieņemts. Nodrošinājuma līdzekli bija iespējams reģistrēt tikai pēc tiesas lēmuma par pārrakstīšanās kļūdas labojumu saņemšanas, bet šāds iesniegums tika saņemts gandrīz mēnesi pēc pirmā iesnieguma. Tādējādi tiesas kļūdas dēļ varēja rasties situācija, ka tiesas piemērotais nodrošinājuma līdzeklis vairs nebūtu izpildāms, jo ieinteresētajām personām bija iespējams atsavināt kapitāla daļas. Tāpat rajona tiesas dažreiz joprojām, neraugoties uz Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdē nolemto¹, piemēro aizliegumu izmantot balsstiesības, lai arī Augstākā tiesa ir atzinusi, ka šāds nodrošinājuma līdzeklis ir pretrunā nodrošinājuma līdzekļa jēgai.

Zvērināts tiesu izpildītājs

Tiesu izpildītāju likuma 73. panta pirmās daļas 2. punktā noteikts, ka zvērinātam tiesu izpildītājam ir pienākums veikt amata darbības, lai izpildītu tiesas un citu institūciju vai amatpersonu nolēmumus par prasības nodrošinājumu. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 548. panta pirmo daļu tiesas un citus šā likuma 539. pantā norādītos nolēmumus izpilda tiesu izpildītājs. Savukārt Civilprocesa likuma 555. panta septītās daļas 3. punktā noteikts,

ka tiesu izpildītājs jebkurā izpildes procesa stadijā var nosūtīt rikojumu publiskam reģistram atsavināšanas vai citu darbību aizlieguma ierakstīšanai. Tā, piemēram, gadījumos, ja tiesa ir nolēmusi ierakstīt komercreģistrā aizlieguma atzīmi par aizliegumu personai atsavināt, iekilāt vai kā citādi apgrūtināt ar lietu vai saistību tiesībām tai piederošās kapitāla daļas, vai arī no tiesas lēmuma nepārprotami izriet dotais uzdevums UR, tad nodrošinājuma līdzeklis var tikt reģistrēts, pamatojoties uz tiesas lēmumu. Tomēr, ja tiesas lēmumā nav konkrēti nolemts reģistrēt nodrošinājuma līdzekli komercreģistrā, ieinteresētajai personai būtu jānodrošina zvērināta tiesu izpildītāja, lai viņš, pamatojoties uz tiesas spriedumu, izdotu konkrētu rikojumu UR reģistrēt komercreģistrā ziņas par piemēroto nodrošinājuma līdzekli. Šādā gadījumā UR valsts notāram neradīsies šaubas par nodrošinājuma līdzekļa reģistrāciju, kā arī ieinteresētā persona pēc iespējas ātrākā laikā varēs panākt sev vēlamu rezultātu.

2008. gadā, pamatojoties uz zvērinātu tiesu izpildītāju rikojumus, reģistrēti 2725 nodrošinājuma līdzekļi, 2009. gadā – 4688, 2010. gadā – 5409 un 2011. gada pirmajā pusgadā – 2242.

Uzņēmumu reģistram nav tiesību vērtēt piemērotos prasības nodrošinājuma līdzekļus atbilstoši to jēgai un mērķim, bet tikai reģistrēt tos, kaut arī būtu redzams, ka tie nevar attaisnot uz tiem liktās cerības.

Lielākoties zvērinātu tiesu izpildītāju rikojumi ir saistīti ar dažādiem aizliegumiem noteiktu darbību veikšanai, tomēr ļoti populāri ir arī rikojumi par kapitāldaļu apķīlāšanu. Šāda veida rikojumi ir gandrīz trešā daļa no visiem zvērinātu tiesu izpildītāju rikojumiem par nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu.

Viena no biežākajām zvērinātu tiesu izpildītāju pieļautajām kļūdām ir uz rikojumiem par nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu neuzspiest ģērbonzīmogu, lai arī saskaņā ar likumu² tā ir obligāta prasība. Tāpat atsevišķos gadījumos UR valsts notāram jākonstatē, ka zvērināta tiesu izpildītāja rikojumā personas vārds vai uzvārds norādīts atšķirīgi no ledzīvotāju reģistrā norādītā personas vārda. Vēl viena zvērinātu tiesu izpildītāju tipiska kļūda – rikojumā norādīt vienu nodrošinājuma līdzekli, uzskatot, ka tas aptvers visas iespējamās darbības, piemēram, rikojumā ierakstīt aizliegumu veikt darbības ar personai piederošajam kapitāla daļām, bet uzskatīt, ka šis nodrošinājuma līdzeklis nozīmē arī aizliegumu palielināt sabiedrības ar ierobežotu atbildību pamatkapitālu. Zvērināti tiesu izpildītāji UR nereti arī sūta atkārtoti rikojumus tajā pašā izpildu lietā, tam pašam parādniekam, par to pašu nodrošinājuma līdzekli. UR valsts notāram jāterē laiks un resursi, lai atteiktu nodrošinājuma līdzekļa reģistrāciju, jo šāds nodrošinājuma līdzeklis jau ir reģistrēts.

Valsts ieņēmumu dienests

Likuma "Par Valsts ieņēmumu dienestu" 10. panta otrās daļas 15. un 16. punktā noteikts, ka Valsts ieņēmumu

Skaidrojumi. Viedokļi

dienesta ģenerāldirektoram un viņa vietniekiem, dienesta ģenerāldirektora pilnvarotajiem struktūrvienību vadītājiem un viņu vietniekiem nodokļu administrēšanā³ ir tiesības pieņemt lēmumu par izpildes nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu nodokļu revīzijas (audita) lēmumu izpildei un pieņemt lēmumu par izpildes nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu pirms nodokļu revīzijas (audita) lēmuma pieņemšanas, ja nodokļu revīzijas (audita) laikā tiek iegūti pierādījumi, ka nodokļu maksātājs likvidē, slēpj, atsavina savu mantu, reorganizē komercsabiedrības vai veic citas darbības, kā rezultātā varētu kļūt neiespējami izpildīt nodokļu revīzijas (audita) lēmumu.

Savukārt lēmumu izpildes nodrošinājuma līdzekļu veidi minēti likuma "Par nodokļiem un nodevām" 26.¹ panta

Tiesas kļūdas dēļ varēja rasties situācija, ka tiesas piemērotais nodrošinājuma līdzeklis vairs nebūtu izpildāms, jo ieinteresētajām personām bija iespējams atsavināt kapitāla daļas.

pirmajā daļā. Saskaņā ar minētā likuma pirmās daļas 3. punktu vienlaikus ar nodokļu administrācijas kontroles (pārbaudes, revīzijas) rezultātā pieņemtā lēmuma paziņošanu, kā arī lēmuma par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu pieņemšanu nodokļu administrācija ir tiesīga piemērot nodrošinājuma līdzekli – aizliegumu parādniekam veikt noteiktas darbības, kas vērstas uz izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. 2008. gadā, pamatojoties uz Valsts ieņēmumu dienesta lēmumu, reģistrēti 1194 nodrošinājuma līdzekļi, 2009. gadā – 610, 2010. gadā – 537 un 2011. gada pirmajā pusgadā – 380.

Biezākā Valsts ieņēmumu dienesta pieļautā kļūda ir lēmumā par nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu attiecībā uz akciju sabiedrībām norādīt nodrošinājuma līdzekli – atsavināšanas aizliegums akcijām. Ņemot vērā, ka UR nav akciju sabiedrību akcionāru reģistra, kā arī tas nav pievienojams akciju sabiedrības reģistrācijas lietai, UR nav iespējams minēto nodrošinājuma līdzekli reģistrēt.

Procesa virzītājs (Valsts policija, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, prokuratūra)

Kriminālprocesa likuma 361. panta pirmajā daļā noteikts: lai nodrošinātu mantisko jautājumu risinājumu kriminālprocesā, kā arī iespējamo mantas konfiskāciju, kriminālprocesā uzliek arestu aizturētā, aizdomās turētā vai apsūdzētā mantai, arī mantai, kas viņiem pienākas no citām personām, vai to personu mantai, kuras ir materiāli atbildīgas par aizdomās turētā vai apsūdzētā rīcību.

Tāpat arestu var uzlikt mantai, lai nodrošinātu konfiscējamā noziedzīgā nodarījuma rīcības piedziņu, ja šis rīks pieder citai personai. Arestu var uzlikt arī noziedzīgi iegūtai vai ar kriminālprocesu saistītai mantai, kas atrodas pie citām personām. Savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 361. panta sesto daļu procesa virzītājs var uzdot aresta izpildi Valsts policijai, kā arī paziņot par mantas arestu

attiecīgajam publiskajam reģistram, kurā reģistrētas tiesības uz šo mantu, lai tas varētu ierakstīt aizliegumu šo mantu atsavināt un apgrūtināt ar citām lietu vai saistību tiesībām. Publiskajam reģistram nosūta apstiprinātu lēmuma kopiju.

2008. gadā, pamatojoties uz Valsts policijas lēmumiem, reģistrēti 73 nodrošinājuma līdzekļi, 2009. gadā – 24, 2010. gadā – 49 un 2011. gada pirmajos sešos mēnešos – 16.

Savukārt, pamatojoties uz prokuratūras lēmumiem, 2008. gadā reģistrēti 33 nodrošinājuma līdzekļi, 2009. gadā – trīs, bet 2011. gada pirmajā pusgadā – tikai viens. Turpretim, pamatojoties uz Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja lēmumiem, reģistrēti deviņi nodrošinājuma līdzekļi 2008. gadā, 2009. gadā – seši, 2010. gadā – deviņi un šī gada pirmajos sešos mēnešos – divi.

Lielākoties procesa virzītāji piemēro arestu kapitāldaļām, taču atsevišķos gadījumos UR saņemti arī procesu virzītāju lēmumi par aizliegumu veikt noteikta veida darbības (piemēram, aizliegums visa veida pārreģistrācijai).

Valsts policijas lēmumos par nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu salīdzinoši bieži tiek konstatētas pārrakstīšanās kļūdas, kuru dēļ jāpieņem lēmums par atteikumu reģistrēt nodrošinājuma līdzekli. Tāpat UR valsts notāram arī jāatsaka nodrošinājuma līdzekļa reģistrēšana gadījumos, kad no Valsts policijas tiek saņemta lēmuma par nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu kopija, kura nav apliecināta Ministru kabineta 2010. gada 28. septembra noteikumos Nr. 916 "Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība" noteiktajā kārtībā.

Citi piemērotāji

Atsevišķos gadījumos UR tiek saņemti arī citu nodrošinājuma līdzekļu piemērotāju lūgumi reģistrēt to izdotos lēmumus, ar kuriem piemērots nodrošinājuma līdzeklis. 2008. gadā UR saņemts viens Valsts darba inspekcijas lūgums, pamatojoties uz kuru reģistrēts nodrošinājuma līdzeklis, 2009. gadā – astoņi un 2010. gadā – arī viens.

Pamatojoties uz Pārtikas un veterinārā dienesta lēmumu, 2008. gadā reģistrēts viens nodrošinājuma līdzeklis, uz maksātspējas administratora lēmumu: 2010. gadā – 11 un 2011. gada pirmajā pusgadā – 13 nodrošinājuma līdzekļi. Tāpat 2010. gadā reģistrēti divi Autotransporta inspekcijas piemērotie nodrošinājuma līdzekļi un viens rajona padomes piemērotais nodrošinājuma līdzeklis.

Rezumējums

Kopumā salīdzinot UR saņemtos kompetento iestāžu vai amatpersonu lēmumus un rīkojumus, ar kuriem piemērots nodrošinājuma līdzeklis, secināma pozitīva iezīme. Lēmumos/rīkojumos tiek konstatēts arvien mazāk nopietnu kļūdu un nepilnību. Nodrošinājuma līdzekļu piemērotāji arvien vairāk ievēro UR prasības un noformē iesniedzamos dokumentus atbilstoši normatīvo aktu prasībām. ■

¹ Ar Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes 2007. gada 5. aprīļa lēmumu Nr. 1 apstiprinātais tiesu prakses vispārīgums "Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanai par tiesas lēmumiem".

² Tiesu izpildītāju likuma 155. panta trešā daļa.

³ Parasti nodrošinājuma līdzekļus piemēro Valsts ieņēmumu dienesta struktūrvienību vadītāji. Pamatojoties uz Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektora lēmumu, kopš 2008. gada ir piemērots tikai viens nodrošinājuma līdzeklis.